Червоний край неба догорає, а вже зі сходу летять на землю темні сумерки.

Великий, як море, став почорнів, затушувалися довгі тіні дерев, стихли в природі голоси, кожна рослина завмирає…

Усе загортається в темряву й засипає-Крякнув у небі чорний ворон, упав на верхів’я старого дуба та й занишк.

Ще вітри злегка подихають, ледве чутно тріпотять верхів’я старих верб, колихають голівками очерети над ставом.

Сонна трава шелестить: волочить своє важке тіло до дуба в дупло черепаха. Дряпає міцними кігтями могутнє коріння старого велетня…

— Легше! Не дряпай мого коріння — то кров, не коріння… то кров, не коріння…

— Все знаю… все знаю… Сливе я сама в сій крові не втопилась — малою була. Нагнали колись козаків скілька тисяч сюди.

Мов діти стояли покірні, бо ж зброю забрали в них, усіх роздягли наголо, усіх пов’язали докупи…

"Приймайте, схизматики, римську віру! Вклонітеся папі святому, його необорному вічно престолу!"

Гукали ченці-єзуїти.

"Кляніться! Давайте присягу на вірність і ясновельможному крулю!"

Гукала озброєна шляхта.

"Нам легше померти усім, ніж віру свою потоптати й служити безладній Варшаві!"

Сказали козаки — усі безоружні.

"Так хай же дощенту загине весь рід сей проклятий!"

Гукали ченці-єзуїти; гукала озброєна шляхта.

І кров полилась неповинна…

Немов тих овець безоружних порізала шляхта всіх до одного.

Мов стиглі жнива під косою валились додолу вкраїнці.

Мов ліс молодий під сокирами падали трупи.

Річками текла отут кров. Жадібно пила тії соки сухая земля.

Я ледве втекла, трохи-трохи у крові не втопилась.

— Все бачив, все бачив! — шелестів дуб Тут підо мною, тут крові людської… тут крові, тут крові…

Чорний ворон з дуба:

— Край — кров!.. Кров — край!..

Я теж бенкетував отут іще молодим: лиш очі пив та кров… кров…

На Жовтих Водах був, під Берестечком жив, Полтава — теж мій край… край…

Колись було життя! Тут усе було в крові, земля пила ту кров… кров…

Тепер тут скрізь орють і добрий урожай дає козацька кров… кров…

— Все бачив, все бачив… Старий вже, старий я… Тут крові, тут крові…

Не ворон-віщун тепер кряче, а пугач пугиче.

Колись підо мною стояв тут козак із молодою. Вона з жалю умлівала, коріння моргала сльозами, а він так казав:

"Не судилось, моя вірна, нам з тобою у парі стати: лютий пан додержить слова — нас обох живцем іспалить…

Прощай, доле!.. Прощай, зоре!..

Серце рветься, душа плаче —

Як з тобою ся розлука — та ж смерть, та ж домовина…

Та піду в степи привольні, пошукаю щастя-долі, загартую своє серце!..

Тоді бурею наскочу з бурлацтвом-товариством, тоді громом пана вдарю, тебе, щастя, відіб’ю я, візьму силою страшною!…

— Візьми зараз із собою! За тобою — на край світу, за тобою — і в могилу!..

Темна нічка… Вони взялись за рученьки, подалися бур’янами та тернами.

А за ними пугач пугав…

Обгорнула землю нічна тиша, а став окутав чорний сум.

Ворон голодний настовбурчився, плакав без сліз. Холодна черепаха припала ниць до землі, а старий дуб тяжко замислився-Зійшла додолу тепла ніч. Заснув уже й вечірній вітрець. Загоряються одна по одній ясні зорі…

Більше їх, більше…

Ціле небо миготить, грає переливами, оглядає чорну землю своїми яскравими очима…

Черепаха спить у дуплі, ворон куняє на гілці, накрившись зеленим листям, сховавши стару голову під крило.

Усе вже заснуло.

Спить довго, міцно…

Спить і старий дуб —

Упала холодна роса на землю, туман прозорий ліг на став, повітря дихає прохолодою.

Біліє небо.

Зорі, небеснії очі, утомилися — блякнуть, марніють, погасають одна по одній.

Передрозсвітня мла огортає землю —

Спить старий дуб…

Крутими, сміливими заломами кинув угору своє товстелезне гілля, увесь потягся до неба, мовби здіймаючи руки до бога, благаючи світу, сонця праведного для грішної землі.

Тихо спить, не ворухнеться, не шелесне своїм зеленим покровом…

Над ставом із сірого туману встає, підіймається вгору велична постать Стрибога.

Зростає безсмертна тінь над сонною землею, розправляє по волі свої легкі крила…

Більшає… більшає —

Ось він коливається, мов прозорий туман, і ледве тремтять його білі крила в тихому повітрі.

Вище.. вище — і загорнувсь у хмару.

Оглянув звідти нещасну землю, зітхнув.

Від того зітхання народився перший передсвітанковий вітрець і полетів геть по необмежених мертвих степах.

Наскочив на старого дуба, похитнув його зелені листочки, збив з них перлисті сльози та й сховався у бір.

Старий спросоння ледве зашелестів листом — і знову спить…

У побілілому небі забриніла дзвінка пісня жайворонка. У темному ставі плеснулася риба.

Поранкова зоря загорялася — Розгорілася, розжеврілася, засвітила.

Зітхнув знову Стрибог із сірої хмари й новий дозорець полетів оглядати сонні села.

Раптово наскочив на дуба, ударив його з усієї сили по гілках, перескочив через став, захитав верби, очерети.

Старий ураз прокинувся, гнівно заскрипів, замахав гілками…

Простягає свої довгі руки в той бік, куди полетів Стрибожий онук, грозить йому, хоче зловити —

А вітер гуляє уже в густому борі, свистить по соснах, регочеться…

На краю світу червоним полум’ям загорається небо. З-за обрію виглядає край жовтогарячого сонця.

Темний став виринає з пітьми й по його золотистій воді падають чорні тіні старого велетня дуба.

Стрепенувся чорний ворон:

— Чи вмер на віки край… край?.. Чи вже не та тут кров… кров?.. Знявся з дуба та й полетів за вітром… Виповзла з дупла черепаха:

— Не знаю… не знаю-Обливається живою росою у чистій траві.

Сонечко пригріло зелені верхів’я; дуб ожив кожним своїм листочком —

Шумить молоде листя, скриплять старі гілки:

— Все бачив, все бачив… Старий уже, старий я — Бурі і громи я пережив, бурі і громи… Триста раз листя умирало моє — я знову в нове зодягався —

Та хай листя пропада — було б тільки коріння здорове — коріння здорове —

Сонце жадібно пило із землі холодну росу, а їй посилало тепло.

По цівках товстого стовбура побігли тривкі соки від білих, найтонших корінців аж до зеленого листя.

У повітрі почулися тихі, людські голоси. З-за кучерявих, сизих верб виплив човен. Тихо плескали весла. Човен ударився у берег.

Люди вийшли на землю і сховалися під накриття дуба.

— Отут ми розглянемо наші права, обміркуємо стан наш сучасний.

— Сучасний — сучасний — сучасний — Радісно шепотіли молоді листочки. — Старі права… Старі права — Скрипіли корячкуваті гілки.

— Тут підо мною, знов підо мною… Крові дай, крові!! Бурі і грому…

24.II.1903